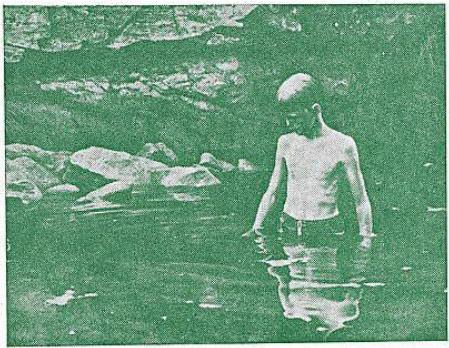

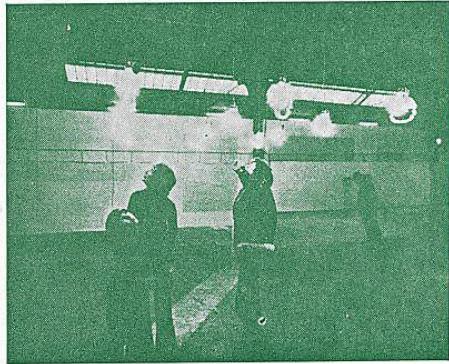
samom urbanom ambijentu, morali zadovoljiti postavkom svojih objekata u neadekvatnom prirodom prostoru parka *Floral*, čime je efekat njihovog nastupa, bez krivice samih autora, bio znatno umanjen.

Na kraju, neophodno je postaviti pitanje mogućeg bilansa ovog novog profila pariskog *Bijenala mladih*. Uporedena sa nekoliko prethodnih, ovogodišnja izložba značila je bez sumnje pozitivni pokušaj zasnovanja jedne određenje konceptijske osnove, a koncentracija kritičkih tema na neka od najaktuuelnijih umetničkih kretanja mogla je u principu pružiti niz korisnih podataka o karakteru tekuće situacije na terenu mnogobrojnih plastičkih istraživanja današnjice. Isto tako, prisustvo nekolicine vodećih predstavnika konceptualne umetnosti, kao i uvid u delovanje nekih protagonisti italijanske arte povera doprinelo je da se preko ovih dela dobije relativno precizna informacija o nekim ključnim problemskim pojавama poslednjih godina. No, i pored tih parcijalnih kvaliteta, opšta fizionomija izložbe teško se može smatrati prihvatljivom i perspektivnom: jer, pokazalo se još jednom, da svu već oprobani sistemi prezentacije umetnosti u vidu izlaganja umetničkih tvorevina pripadaju jednom u biti preživelom modelu kulture u kome se i nadalje zadržava nepromjenjeni stepen distance između izoliranog i izdvojenog karaktera umetničkog

ken danby odsjaj

dela i publike, koja treba da ga kao takvog prihvata i doživljava. Uprkos svim naporima, postaje sve očiglednije da nastojanja usmerena u pravcu poboljšavanja mehanizma izložbi više ne mogu doneti zadovoljavajuće rezultate: čini se da je takav način komuniciranja suprotan duhu i senzibilitetu nove publike i neophodno bi bilo što pre

per paolo calsolari viseca svjetla

započeti sa pokušajima ispitivanja funkcije i dometa koje će u cilju proširivanja uslova prezentacije moći odigrati savremeni tehnički mediji, a sve to bi trebalo da bude samo polazni stepen u procesu ostvarivanja umetnosti u svakodnevnom ljudskom životnom prostoru, što još uvek ostaje onaj nestvareni društveni ideal kojega su sa mnogo utopijskog zanosa pokrenuli pioniri ranih avangardi u prvih decenijama našeg veka.

STEVAN TONTIC

SIMBOLIČNI JEZIK PROZE

Vojislav Donić: *MRAČNA KOMORA Dom omladine, Beograd, 1970.*

Vojislav Donić pripada krugu najmladih srpskih pripovjedača; međutim, čini se da to, inače spoljašnje, određenje u njegovom slučaju ne igra gotovo nikakvu ulogu. Jer od dvije osnovne, i umnogome uslovno definisane struje među najmlađim srpskim pripovjedačima — artištičke i naturalističke — on dosljedno ne pripada ni jednoj. Doduše, njegova poetika u neku ruku zagovara načela artificijelne literature, njegovi prozni tekstovi oblikovani su umjetnički u doslovnom i punom smislu: to su *umjetne* (vještačke) tvorevine jezika. Razumije se, to je za sada samo etimološka, nikako vrijednosno negativna odredba: umjetna je sva umjetnost! Larpurlartizam — to je samojen ekstremni vid, njeno lažno usredstvovanje na samu sebe. Ali, na prvi pogled apstraktna, proza Vojislava Donića najčešće je oslonjena na takozvane činjenice realnog života. Tu realističnu podlogu pripovijedanja, životni »materijal«, Donić, međutim, ne interpretira ostajući, poput krajnjih realista i naturalista, na njegovom nivou; negativ — posredovanje »činjenica« u smislu određenih simbola, arhetipskih značenja, njegov je metod pisanja.

Simboličko pričanje i pripovijedanje — to je, zapravo, znatan dio književnosti, narоčito moderne i savremene, i ne samo jedan »stil«, nego u izvjesnom smislu, i duhovno opredijeljenje. Simbolički interpretirati stvarnost znači u najmanju ruku priznati da postoji jedan smisao od te stvarnosti viši, obavezniji i istinitiji. Tumačiti stvarnost u smislu simbola, šifri, arhetipskih pojnova — to je uopšte kritički stav ljudskog duha kojim je stvarnost u biti negativno određena: postoji nešto stvarnije od nje same. Među savremenim piscima, Borhes je primjerno simboličan: kod njega je ovaj stvarni i istorijski svijet nešto apsolutno providno — istina je u imaginarnoj Knjizi svijeta, enciklopediji univerzalnog Znanja. I umjetnici uvode proviđenje u svijet — ne samo bogovi!

Nije li to njihova ukletost?

I umjetnički rukopis Vojislava Donića, dakle, najčešće je vidljivo podređen jednoj ideji, nekom simboličnom smisalom sredistu. Od naslova knjige, *MRAČNA KOMORA*, pa do završne izvanredno interesantne priče

Corvus corax, Donić isporijeda svoje »mračno« osjećanje života: smrt, dijaboličnost i zlo, krivicu i slučaj, podvojenost čovjeka i prirode, izostajanje smisla. Sve je to radijalno simbolično istaknuto u naslovnoj sintagmi »mračna komora« (»tamni vilajet je mnogo prostraniji i lepši od mračne komore« — kaže pisac u indikativnom *Rečniku duha zla*, str. 72). Naravno, ovi »negativni« pojmovi ne nalaze se u Donićevim pričama u »čistom« elementu, ne stoje uopšte kao »pojmovi« — do njih dolazimo tek simplifikujući piševe i dejne svijet. Sem toga, čitava Donićeva literatura je tako reći mitološki disponirana: ne predstavlja li napad gavrana na čovjeka, u već posmenutoj posljednjoj priči, osvetu prirode nad bićem koje se od nje apsolutno otuđilo? Slovenski bog Perun za ovog pisca nije leksički kuriozitet, predmet neobavezog znanja, naprotiv — dok piše o prirodi, tijelu i duši, umjetnik kao da vjeruje u njihovo mitsko značenje i u samo pisanje kao čin naročite mistifikacije. Jedino na taj način, budući u absurdnom svijetu bez smisla, on može svojim riječima pribaviti onu »tamnu snagu« baš kao da preko jezika govori sama »sudbina« koja je, opet, sasvim u rukama čavola.

Donićeve priče, iz tih razloga, iako pišane na sasvim moderan način, kao da svjedočuju nešto od duha legende, nešto od duha stare posvećene mudrosti. U većini od njih postoji jedna smisalna os, formulisana ponekad sa minimumom riječi najčešće simboličnog karaktera — ostale riječi i rečenice predstavljaju ljestve (uvodi, izlaganja, razlaganja, dokazivanja, »ilustracije«, opisi itd.) kojima se penjemo za pripovjedačem-zavodnikom do tačke najvećeg »efekta« njegove umjetnosti. Taj postupak je vidljiviji u najkracićim pričama, koje se čitaju gotovo u »jednom dahu«, i već je u tim tekstovima očigledno da imamo posla s pisem nesumnjivog talenta i vještine da se, kako se to danas kaže, ekonomično služi jezikom. I ne samo »služi«, naravno, nego da jezik shvati i interpretira u onom stvaralačkom duhu u kome je i zasnovana njegova umjetnost.

Međutim, Donić nije pisac samo kratkih simpatičnih »pričica«, koje nas, doduše, znaju šokirati; on pokazuje svoje umijeće i u većim proznim cjelinama, kao što je *Duh zla*, relativno i *Ostro Susak*. Tek u tim prozama i dolazi do punog izražaja ono što se zove »tehnikom pripovijedanja« i tek se tu zapravo uvjeravamo u Donićevu suptilnu naraciju, katkad poetičnu, katkad informacijski hladnu i preciznu.

Razumljivo, sve to ne znači da se ovom mlađom piscu nema šta prigovoriti: upravo sam kod njega naišao na takozvanu literarnu konstrukciju! Konstrukcija je neprestana opasnost kod pisca koji od stvarnosti »bjeki« u imaginarno; tako joj mi Donić nije sasvim umakao, jer se ona često graniči s njegovim književnim metodom. Međutim, opšti umjetnički nivo njegove prve knjige proza, sa svim naznačenim i nenažnačenim kvalitetima, tako reći stavlja u zagrade i pomenuti utisak o iskonstruisanosti i u cjelini nalaže o *Mračnoj komori* sasvim pozitivan kritički sud. Istini za vole, ne znamo koliko smo ga obrazložili u ovom kratkom napisu.